

Finnes det et misjonsperspektiv hos Luther?¹

AV ALBERT GREINER

Enkelte lutherske kirker rundt om i verden hadde heldigvis noen originale idéer for hvordan de på en verdig måte kunne feire 500-årsjubiléet for den reformator hvis navn de benytter. Personlig synes jeg vi finner en av de mest interessante idéene i den meget lille lutherske kirken i New Zealand, som for sin synode i april 1983 hadde valgt temaet «Vekst ved Guds nåde» og som i anledning av jubiléet sendte ut en appell til alle sine menigheter om en fornyelse av misjonsvirksomheten.

Jeg tror at denne kirken beundringsverdige klart har grepet selve grunnlaget i Martin Luthers tenkning, og at den gjennom det initiativet jeg nevnte på en betydningsfull måte har tilbakevist den anklagen som ofte rettes mot Luther (og mot de andre reformatorene i det 16. århundre), nemlig at han skulle ha vært totalt uinteressert i Kirkens misjons-dimensjon.

Før jeg går over til noen mer generelle betraktninger, skal vi se på hvor berettiget denne anklagen er i seg selv.

I.

Dersom man forstår ordet «misjon» i den tekniske betydning det har fått siden det 18. og særlig siden det 19. århundre, må det medgis at denne anklagen treffer. Som kjent grunnla hverken Luther, Calvin eller Zwingli noe «misjonsselskap»; de startet ingen «evangeliseringsorganisasjon»; de kom aldri med noen appeller for å fremelske kall til apostolisk arbeid i fjerne land.

Dette er særlig slående ettersom den romersk-katolske kirke på denne tiden – ofte med tvilsomme metoder – satte igang kristning av de innfødte i den «Nye Verden» som var oppdaget av Columbus og de andre oppdagelsesreisende. Men så langt jeg har kunnet konstatere gjorde disse oppdagelsene knapt noe inntrykk på Luther.

Reformatorenes taushet på dette området, deres fravær, er likevel lett å forklare. Enhver periode i Kirkens historie har sin prioritering. Og det som for Luther har høyeste prioritet er ikke å bringe evangeliet langt ut, men å trekke det frem i lyset igjen i hans eget land. Hans «kjære tyskere» skaper nok av problemer for ham, og vi vet alle av erfaring hvordan gløden for misjon i fjerne land kjølner når ulike omstendigheter tvinger en kirke til å rette oppmerksomheten mot sin egen indre «oppvåkning» eller sågar mot det å overleve.

Et annet forhold må dessuten tas i betraktning: Ingen av de fyrster som sluttet seg til reformasjonen hadde på Luthers tid noe ansvar i fjerne land, i motsetning til de katolske kongene i Spania og Portugal. Situasjonen endres tidlig i det 18. århundre, fra det øyeblikk kongen av det lutherske Danmark skaffer seg handelskontorer i India; da ser vi, i 1706, at den tyske misjonæren Ziegenbald fra den pietistiske gruppen i Halle etablerer en luthersk kirke i Tranquebar, som lever og evangeliserer den dag i dag. Men det er først i den neste etappe i utviklingen, i kjølvannet av vekkelsene i det 19. århundre, at vi får en slags første «internasjonalisering av misjonen», i den forstand at kirker eller misjonsorganisasjoner føler et ansvar for å forkynde evangeliet for folk i fremmede land som ikke politisk sett hører inn under de land der disse kirkene og organisasjonene selv hører hjemme. Det skulle være overflødig å minne dere om eksemplet NMS.

Denne raske og overfladiske gjennomgang av den historiske situasjonen leder oss i første omgang til å gi dem rett som anklager Luther og de andre reformatorene i det 16. århundre for mangel på misjonsengasjement.

Dog må det straks legges til at omsorgen for å spre evangeliet – og dermed opptattheten av misjon – ikke var fremmed for disse menneskene. Luther, som kalte seg selv «tyskernes evangelist», Luther som selv var blitt fanget av kraften i det guddommelige Ord, Luther som aldri snakket om annet enn Gud, Jesus, evangeliet og troen, Luther som i sin forkynnelse og sine skrifter brukte Ordet omtrent som vikingene svingte sverdet, Luther som oppfattet sitt kall og Kirkens kall som en uopphørlig kamp for evangeliet mot mørkets makter, for sannheten mot løgneren, denne Luther kunne ikke annet enn å ønske at dette Ordet skulle bringes ut til jordens ender for å gjøre hvert menneske, hvor det enn levde, til et Guds barn i Jesus Kristus!

Det er disse omfattende og massive påstander vi nå må søke å underbygge og presisere ut fra enkelte av reformatorens tekster, og jeg

håper dette vil vise at hele Luthers tenkning og teologi er fylt av en misjons-dynamikk.

II.

Som utgangspunkt for denne undersøkelsen kan vi stille følgende spørsmål: Hvordan oppfatter Luther Guds vilje til frelse for menneskene og for verden, den vilje som kommer til uttrykk i Hans handling i historien?

1. En tekst fra den Store Katekismen kan klargjøre dette. Den er hentet fra forklaringen til Fadervårs andre bønn, der Luther svarer på spørsmålet: «Hva er Guds rike?» Han skriver: «Ikke noe annet enn det vi hørte i tros læren ovenfor: at Gud har sendt sin sønn, Kristus, Vår Herre, til verden for at han skulle frelse og befri oss fra djevelens makt, bringe oss til seg og regjere over oss som rettferdighetens, livets og salighetens konge, i strid mot synd, død og vond samvittighet. Med dette for øye har han også gitt sin Hellige Ånd for at han skulle bringe oss dette riket ved sitt hellige Ord og ved sin kraft opplyse og styrke oss i troen».² I denne teksten er, som vi ser, Guds handling med menneskene og verden i historien oppsummert ved hjelp av de samme elementer som vi gjenfinder i det dagens teologer kaller *missio Dei* med sikte på opprettelsen av Guds rike.³

I denne teksten legger vi også merke til at det ikke snakkes noe særlig om *menneskene*, bortsett fra om «oss kristne» som er de som i første rekke nyter godt av den guddommelige *missio* som på Faderens befaling fullbyrdes ved Sønnen og Den Hellige Ånd. *Gud* fremstilles derimot klart som det eneste opphav, den eneste kilde og den eneste drivkraft i denne *missio*. Det er Han alene som lar sitt rike komme, og Han lar det komme etter sitt eget program og ved sine egne midler (av disse nevner Luther først av alt Ordet).

Denne theosentrisme, denne eksklusive konsentrasjon av blick og tanke på Gud, utgjør det første konstituerende element i misjonsstrukturen i Luthers tenkning. Men samtidig må vi peke på at det 17. århundres lutherske ortodoksi av dette forhold trakk den kjedelige slutning at ettersom Gud alene begynner, gjennomfører og avslutter arbeidet, så kan de troende på sin side bare la det skje og nøye seg med å be. Enkelte ortodokse lutheranere på denne tiden våget til og med å påstå at menneskelig evangeliserings- og misjonsvirksomhet var «blasfemisk»!⁴

Teksten fra den store Katekisme som vi nettopp har lest slår oss

også med en annen påstand: Guds gjerning er en kamp fordi den straks fremkaller motstand fra djevelen. Her møter vi et annet viktig element i misjons-strukturen i den lutherske tenkning, og dette skal vi komme tilbake til litt senere.

Men som allerede nevnt er det også noe som mangler i denne teksten: den snakker bare om de kristne, det vil si de som i tro tar imot eller allerede har tatt imot evangeliet om Guds kjærlighet. Betyr dette at Luther ikke tenker på resten av menneskeheten?

2. En annen tekst, som vi også henter fra forklaringen til Fader-vårs andre bønn i den Store Katekisme, gir oss svaret på dette spørsmålet: «Her ber vi derfor for det første om at riket må bli sterkt *hos oss*, og at Guds navn på den måten lovprises ved Guds hellige Ord og ved kristen livsførsel. Vi ber både om at vi som har tatt imot riket, må holde fast ved det og daglig vokse i det, og om at det må vinne tilslutning og tilhengere *hos andre folk* og ha mektig fremgang i verden. Da vil mange folk kunne komme til nåderiket og få del i frelsen, bragt dit ved Den Hellige Ånd, så *vi alle* kan bli værende til evig tid i et kongerike som har begynt nå.»⁵

Denne andre teksten utfyller på en beundringsverdig måte den første. Den gjentar forøvrig det den første slo fast om konsentrasjonen om «Guds gjerning» og om den erobringkamp som Herren selv fører gjennom sitt Ord og sin Ånd. Luther presiserer nå her at den treenige Guds misjonsgjerning også retter seg mot «de andre». Han regner til og med opp de midler som Gud setter inn for å føre sin gjerning til ende. Ved siden av Ordet og Ånden, som forblir de viktigste, består disse midlene i Kirkens bønn «La ditt rike komme» og i vitnesbyrdet fra vårt «kristne liv», det vil si det vitnesbyrd om Guds herredømme som gis gjennom vår egen underkastelse under Ordet og gjennom vårt liv «i Ånden». Her finner vi en sammenstilling av de to store overbevisninger som Luther har hentet fra Skriften: Gud er Herren som handler alene og suverent, men samtidig, og av ren nåde, tar han de troende med på sitt verk. Denne dobbelte påstand utgjør et tredje viktig element i den grunnleggende misjons-struktur i Luthers tenkning.

Teksten fra den Store Katekisme som vi her har for oss, peker også på noe annet viktig. Den plasserer utvidelsen av Guds rike «til de andre» i en direkte forlengelse av vår egen mottagelse av dette riket, og som eskjatologisk horisont for utvidelsen settes den tillitsfulle forventning om at «*alle*» som har omvendt seg skal forenes i det guddommelige rike. Dette betyr at det for Luther er umulig å skille

den ordinære forkynnelse fra misjonsforkynnelsen, å skille troen og styrkelsen av troen fra utbredelsen av troen, Kirken fra misjonen, og dermed heller ikke det vi kaller «moder-kirkene» fra det vi kaller de «unge kirker». Overalt hvor Kirken er til stede, overalt hvor Ordet blir forkynt, uavhengig av denne forkynnelses konkrete form (offentlig preken eller personlig vitnesbyrd), der går *missio Dei* frem alene i kraft av Ordets og Åndens iboende dynamikk. Bare det forhold at det et sted finnes et fellesskap av kristne samlet om Ordet er i seg selv en misjonsgjerning. Dette hører også med til misjons-strukturen i Luthers tenkning.

Det «vi» som Luther bruker er på sin side høyst betydningsfullt. Det betyr at vi alle er implisert i «Guds gjerning». I kraft av det alminnelige prestedømme er alle døpte «leke forkynnere». Luther går til og med så langt som til å si at bare det å lytte til Ordet i seg selv er en virkelig misjonerende handling: «Enten vi lytter eller underviser», skriver Luther, «så er vi vitner om evangeliet. Ved enhver preken er det ikke bare den som taler som vitner; den som lytter vitner han også!»

Vi merker oss videre at vi også i denne andre teksten fra den Store Katekisme finner innvevet tanken om en motstand mot Ordet og om en «misjons-kamp» som vi ble slått av i den første. Luther er overbevist om at evangeliet blir angrepet, latterliggjort, forfulgt og forkastet så snart noen begynner å forkynne det.

Dette gir ham et meget levende og sågar dramatisk syn på frelses-historien og misjonen, for denne oppfatningen understreker på én og samme tid hvor viktig det er å ta imot evangeliet straks Gud lar det bli forkynt, og hvor svake de menneskelige midler er som Herren setter inn for å besørge denne forkynnelsen. Fordi evangeliet automatisk blir bestridt, så er oppbyggelsen av Kirken selv, det å gjøre en innsats for å bli stående i og gå frem i troen, alt dette arbeid «innenfor» menigheten som enkelte mistenker for å være from egoisme og «navlebeskuelse», det er i Luthers øyne oppgaver som har en misjonskarakter. Hvis vi nekter å tillegge dette arbeid med å lytte, ta imot og bli oppbygget den viktighet det faktisk har, risikerer vi å bli fratatt evangeliet for alltid. Alle kjenner Luthers formaning til sine «kjære tyskere»: «Gjør innkjøpene deres så lenge dere har et marked utenfor døren; høst inn så lenge solen skinner og været er pent; bruk nåden og Guds Ord så lenge de er der! For det må dere vite: Ordet og Guds nåde er som en regnskur som raskt går forbi og som ikke kommer tilbake der den engang er falt . . . Den var hos jødene, men

det som er forbi er forbi; nå har de ingen ting lenger. Paulus bragte den til Grekenland; men det som er forbi er forbi; nå har de tyrkerne. Roma og de latinske land fikk den i sin tur; men det som er forbi er forbi; nå har de paven.»⁶ Hvilken fabelaktig visjon av *missio Dei* ut over verden og opp gjennom historien, og hvilken formaning til ikke å la Herrens misjons-«kairos» gå forbi!

Men samtidig, hvilken realisme i synet på utbredelsen av evangeliet og på dets frukter, en realisme som er en rotfestet del av misjonsstrukturen i Luthers tenkning!

I oversettelsen av teksten fra katekismen som jeg siterte i sted, het det at vi ber om at «mange folk» må bli nådd med forkynnelsen av riket. Den tyske teksten er mer presis; direkte oversatt sier den «flest mulig» av dem. Det betyr at Luthers håp for misjonen ikke er det optimistiske håp om «troens universalitet», som om han mente at alle mennesker en dag faktisk ville omvende seg. Det er det realistiske og bibelske håp om «forkynnelsens universalitet». Og dette svarer bl.a. til Luthers dype erkjennelse av svakheten ved de menneskelige midler som Gud setter inn for å gjennomføre «sin misjon». Kirken som forkynner, som tror og som vitner vil alltid være en minoritet; den vil alltid leve under korset. Derfor fremmer ikke Luther noe triumfalistisk misjonsprogram; antagelig ville han ikke ha likt slagordet som mobiliserte så mange av våre fedre i begynnelsen av dette århundre: «Jesus Kristus for *vår* generasjon.»

Denne nøkterne realismen, inspirert av korsets teologi, forhindrer naturligvis ikke Luther fra å tro på Guds endelige seier og på at alle folkeslag, om ikke alle mennesker, til slutt skal tilhøre Ham. Tvert imot styrker den hans overbevisning om at Herren handler suverent og alene, og at Kirken og de kristne bare er redskaper for hans «misjon», redskaper som i siste instans er «unyttige» (i den betydning vi finner i Lukas 17,10).

Det er i en preken over Lukas 10,1ff at Luther karest uttrykker det paradoksale i denne situasjonen, når han sier: «For en håpløs situasjon dette er, når sauer sendes ut for å preke for ulvene! For et sinnsvakt foretagende! Det var løver og andre ville dyr man skulle sende ut blant ulvene! Men det må skje på denne måten, for at troen, som Paulus sier (1. Kor. 2,5), ikke skal bygge på mennesker, men på Guds kraft som er istand til å beskytte sauene selv midt iblant ulver og de argeste fiender . . . Dette forekommer meg å være en underlig krig og en merkelig kamp: sauene blir drept og ulvene lever. Men ulvene vil alle bli rammet av døden når de eter opp sauene, for Gud

gjør underfulle ting bare man lar Ham handle alene.» Og i en kommentar til salme 8 utlegger han igjen denne merkelige, guddommelige misjonsstrategi, og skriver: «Gud holder himmelens og englenes store makt i reserve, og bruker enkle og ulærde mennesker til å kjempe mot djevelen. Slik er Guds gjerninger! Det er forøvrig derfor han bærer navnet Gud, fordi Gud gjør noe ut av intet; ja, mer enn det, av intet gjør han alt. Slik er hans natur.» Jeg kan ikke lese disse tekstene uten å tenke på de mange misjonærgravene vi har stanset ved i bønn og ettertanke, på Madagaskar og i Kamerun . . .

III.

Etter at vi nå har trukket frem de store misjonsperspektivene som finnes i Luthers tenkning, vil jeg i denne tredje delen undersøke nærmere to viktige spørsmål: for det første spørsmålet om Guds Ords dynamikk, og for det andre det mysterium at riket allerede er nærværende men ennå ikke er opprettet.

1. For å nærme oss det første spørsmålet tar vi utgangspunkt i et utdrag av fortalen som Luther i 1522 skrev til den første utgaven av sin oversettelse av det Nye Testamentet til tysk.

Her heter det: «'Euangelion' er et gresk ord og betyr på tysk godt budskap, en god meddelelse, god nyhet, god kunngjøring, som man synger om, forteller og gleder seg over. Akkurat som det gikk til den gang David beseiret den store Goliat. Da kom det en god kunngjøring og en trøsterik nyhet til jødefolket, om at deres grusomme fiende var slått, at de var berget og hadde fryd og fred, – hvilket de hoppet og jublet av glede over. På samme måte er dette Guds euangelion og nye testamente en god meddelelse og kunngjøring som har lydt utover hele verden gjennom apostlene, om en rett David, som har kjempet med synden, døden og djevelen og overvunnet dem. Dermed har han forløst, rettferdiggjort, levendegjort, frelst, stiftet fred og brakt tilbake til Gud alle de som var fanget i synder, plaget av døden, overveldet av djevelen. Det har han gjort uten deres fortjeneste, hvilket de jubler over, takker Gud, lovpriser og fryder seg i all evighet. Så sant de da tror det fullt og fast og forblir faste i troen.»⁷

Denne fabelaktige teksten, fylt av en glad og vinnende dynamikk, kunne fortjene en detalj-gjennomgåelse, noe vi dessverre ikke har tid til. Dere merket dere vel selv at den inneholder alle de sentrale uttrykk i det evangeliske og lutherske vokabular: Betegnelsene på menneskets fortapelse, «faget i synder, plaget av døden, overveldet av

djevelen», og betegnelsene på frelsen som vinnes i Kristus ved at mennesket blir «forløst, rettferdiggjort, levendegjort, frelst», ved at det «stiftes fred» og skapes «fryd». Gjennom referansen til det Gamle Testamentet og Davids kamp mot Goliat blir hele denne ufortjente frigjøring av mennesket plassert i det klima av kamp og seier som Gustav Aulén på en så fin måte har satt i relieff i sin *Christus victor*, og som vi allerede har nevnt er et dominerende trekk i hele misjonsperspektivet i Luthers budskap.

Det som er helt tydelig i denne teksten er at når det snakkes om misjon, da er det evangeliet det dreier seg om, om å formidle og i tro å ta imot evangeliet; det dreier seg ikke bare om en mer eller mindre vellykket «kristning» av verden, og heller ikke om ganske enkelt – ved mottagelse av sakramentene – å bli tatt inn i en kirke i betydningen frelses-institusjon.

Det som også er tydelig er at drivkraften i misjonsvirksomheten ikke bare er en mer eller mindre glad adlydelse av Jesu befaling: «Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler.» En av drivkreftene i denne gjerning er for Luther takknemligheten og gleden som troen opplever i den forløsning som den kristne selv ved nåden er blitt gjenstand for, og jeg tror at dette tema inneholder momenter som burde kunne fornye både tone og innhold i de appeller vi retter til våre menigheter når vi preker om misjon.

Det er dette spontane engasjement i misjonsgjerningen som Luther på nytt og med styrke understreker når han litt lenger ute i den samme fortalen skriver: «Der hvor troen er, der kan den ikke holde seg skjult, den stadfester seg, bryter ut og bekjenner og forkynner dette evangelium for folk og våger sitt liv for det. Og alt hva den troende lever og gjør, det gjør han til beste for sin neste, for å hjelpe ham. Ikke bare for at han også skal få del i samme nåde, nei, han hjelper ham også med legemet, med gods og ære, slik som han ser at Kristus har gjort mot ham. Slik følger han Kristi eksempel. Det er også Kristi mening når han til avskjed ikke gav noe annet bud enn kjærligheten, hvorpå man skulle kjenne hvem som var hans disipler og rettskafne troende. For der hvor gjerningene og kjærligheten ikke bryter frem, der er det ikke rett fatt med troen, der bor evangeliet enda ikke, og der har man enda ikke lært Kristus rett å kjenne.»⁸

Dette avsnittet kunne også fortjene å bli nøye analysert. La oss bare merke oss at Luther viser til Jesu kjærlighetsbud der vi ville vente misjonsbefalingen. For Luther er det nemlig slik at ønsket om

å formidle evangeliet med uimotståelig kraft springer frem av kjærligheten skapt av troen. Og denne kjærligheten kommer spontant og med nødvendighet til uttrykk i kjærlighetsgjerninger som i seg selv er vitnesbyrd med en misjonerende verdi. Våre fedre så altså helt rett da de parallelt med sin innsats for forkynnelsen i fjerne land også bygget sykehus og andre institusjoner som skulle lindre den materielle nød. Og skal vi tro Luther, så er det også riktig av de kirkene som er vokset frem av misjonens arbeid å ville holde denne virksomheten ved like, til tross for den enorme belastningen den betyr på budsjettenes deres. I Frankrike har man de siste årene snakket mye om å skape en ny misjons-impuls i våre kirker ved å stille opp og spre følgende slagord: «Hele evangeliet for hele mennesket», hvilket skulle vise folk i menighetene at misjonen er en altomfattende virksomhet og ikke bare åndelig og forkynnende. De som fant denne formuleringen har i realiteten ikke oppfunnet noe nytt; Luther hadde sagt det samme før dem: de kristne skal «våge sitt liv», sitt «legeme» og sitt «gods», ja til og med sin «ære», for tjenesten for nesten, og det er på denne måten at Kirken hjelper dem som ennå ikke kjenner den til å «få del i nåden», troens nåde.

For å yte Luther rettferdighet må vi til og med si at han ikke bare anbefaler denne «altomfattende misjon» som vi nettopp har snakket om ved å peke på parolen om «hele evangeliet for hele mennesket». Det er en virkelig «kosmisk misjon» Luther forkynner, ettersom evangeliet så å si over hodet på menneskene angriper djevelen selv, den svorne fiende både av Gud, av menneskeslekten, skaperverket og Kirken, av rett, sannhet, rettferdighet og fred, ja av hele kosmos.

2. Dette leder oss naturlig over til det andre spørsmålet vi ville se nærmere på: mysteriet om Guds rike som allerede er nærverende og likevel ennå ikke er opprettet.

Med utgangspunkt i Skriften har Luther flere ganger stilt spørsmålet om betydningen av Jesu misjonsbefaling. I en preken over Romerne 10,18 fra 1522 sier han: «Her reiser det seg et spørsmål i forbindelse med ordet 'Gå ut i hele verden etc.' (Márkus 16,15). Hvordan skal vi forstå dette ordet og hvilken slutning må vi trekke av det, ettersom apostlene aldri kom ut i hele verden? . . . Aldri er for eksempel noen apostel kommet til Tyskland, og helt opp til våre dager har man oppdaget en mengde hedenske øyer der aldri noen har forkynt (evangeliet), enda Skriften jo hevder: 'Deres stemme gjelød over hele universet.' Til det svarer jeg: (Apostlenes) forkynnelse

er gått ut i hele verden, selv om den ennå ikke er nådd frem til hele verden. Forkynnelsen er gått ut; den er satt igang, men den er hverken fullbyrdet eller avsluttet. Forkynnelsen holder frem, den fortsetter hele tiden inntil verdens ende. Når denne forkynnelsen har funnet sted i hele verden og den er blitt hørt og kunngjort (overalt), da er dette budskapet fullbyrdet og bragt frem overalt, og da vil også verdens ende inntreffe. Med dette budskapet og denne forkynnelsen er det nemlig som når man kaster en stein i vannet; den lager bølger og ringer, og disse bølgene brer seg utover og stadig lengre, den ene skyver den neste, inntil de når bredden . . . Slik er det også med forkynnelsen; den ble påbegynt av apostlene og den går frem uten stans; den spres utover av predikantene, her og der, utover verden; den jages og forfølges; og likevel kunngjøres den stadig videre til dem som ikke har hørt den før, selv om den på veien kan bli slukket ut og bli forvandlet til ren og skjær heresi. Sier man ikke, når noen sender av gårde en beskjed: beskjeden er gått ut, selv om den ennå ikke er nådd frem til sitt egentlige bestemmelsessted og den ennå er under veis?»⁹

Denne teksten viser med all ønskelig tydelighet at for Luther er den kristne tro ganske visst en tro bestemt for hele universet. Ingen er i utgangspunktet utelukket; alle mennesker i alle land er dens adressater. Denne troen kommer selvfølgelig av Ordet, og fra det synspunktet sett er det vesentlige gjort: siden apostlenes tid er Ordet gått ut, steinen er kastet i vannet; den lager bølger og bevegelser i verden, og denne misjonsgjerning vil vare inntil den har nådd bredden, den vil holde frem inntil verdens ende og tidens slutt. Om jeg forstår vår tekst rett, virker til og med Ordet som er utgått fra apostlene i en viss forstand helt alene; det går sin gang liksom bølgene sprer seg utover av seg selv og lager stadig videre ringer i vannet. Og likevel trenger Ordet redskaper og formidlere. Hvem er disse redskapene? Ifølge teksten vår er det predikantene, men andre Luther-tekster presiserer at det ikke bare er de profesjonelle predikanter, Kirkens ordinerte prester. Det er også alle troende som reiser, handelsmenn, forretningsfolk, og til og med krigsfanger. I Luthers skrifter kan vi finne enkelte overraskende bemerkninger beregnet på soldatene som skal ut og kjempe mot tyrkerne; han anbefaler dem å ta med seg katekismen, å være sterke og faste i troen; han råder dem til og med, dersom de blir tatt til fange, til å lære av tyrkerne og av deres fromhetsliv. Alle livets tildragelser, også ulykke og forfølgelse, er for Luther på denne måten anledninger som Gud gir de troende til å forkynne om

Jesus Kristus for dem de møter. Heller ikke her har våre franske misjonsorganisasjoner funnet på noe egentlig nytt, når de arrangerer møter og seminarer for kirkemedlemmer som i forbindelse med sitt yrke skal ut på større reiser eller lengre utenlandsopphold, for å hjelpe dem med det individuelle vitnesbyrd de kan bringe om sin tro på disse reisene.

En annen tekst av Luther fortjener å bli sitert. Det gjelder en kommentar til Sakarja, skrevet i 1527, der Luther stiller det for teologene alltid aktuelle spørsmål om Kirkens grenser. «Kristenheten, skriver han, er hverken videre eller snevrere enn Kristi Ånds utbredelse og gave . . . Og Kristi Ånd strekker seg ut like langt som verden selv, slik han selv sier det hos profeten Joel (3,1): 'Jeg vil utgyde min Ånd over lat kjød', hvilket betyr: over alle mennesker i hele verden. Rett nok mottar ikke alle mennesker Den Hellige Ånd ettersom de fleste blant dem forfølger den. Gud sier heller ikke at han vil inngi sin Ånd i alle hjerter; han sier at han vil utgyde den over alt kjød. Det betyr ganske enkelt: Gjennom evangeliets ord sendes Den Hellige Ånd ut over alle mennesker i hele verden; den tilbys alle. Spredt ut på denne måten svever den over alle mennesker i hele verden, der hvor evangeliet blir forkynt.»¹⁰

Dette avsnittet viser hvilke anstrengelser Luther gjorde for ved hjelp av det begrepsapparat han hadde til disposisjon, å komme til rette med den spenning som eksisterer mellom det Oscar Cullmann kaller gudsrikets «allerede» og «ennå ikke». Det er innenfor denne spenningen at Kirkens misjonsgjerning befinner seg.

Det siterte utdraget av kommentaren til Sakarja lar imidlertid et spørsmål stå åpent: Hva skjer med dem som ennå ikke har hørt og som kanskje aldri vil få anledning til å høre det løftet som *er* overalt uten å bli *mottatt* overalt, som angår alle mennesker uten å bli akseptert av alle mennesker ?

3. Luthers oppfatning på dette punktet finner vi antagelig i de sidene han viet til Abraham i sin store forelesningsrekke over Genesis, som han holdt gjennom sine ti siste leveår. Det er nemlig ikke uten grunn Juhani Forsberg kunne si at for Luther var «de troendes far» selve paradigmet og prototypen på den kristne misjonær.¹¹

Luthers tenkning om Abraham beveger seg omkring den overbevisning at den «sanne Kirke», grunnet på Guds løfte, alltid har eksistert og at den vil holdes oppe inntil verdens ende. Siden Kains tid har den også sitt motstykke i den «falske Kirke» som den uopphørlig må føre kamp mot.

Grensene som skiller denne «sanne Kirke» fra den «falske», eller med andre ord grensene som skiller troen fra hedenskapet og vantroen, er imidlertid i sitt vesen flytende. Det beste bevis på det er at Abraham selv gikk over fra den andre til den første; han ble føyet inn i den «sanne Kirke» gjennom det guddommelige løfte han i tro aksepterte.

Luther peker på flere karaktertrekk ved denne «sanne Kirke» der vi gjenfinner ulike aspekter ved hans misjonsperspektiv. Den er en Kirke i bevegelse, en vandrende Kirke, etter mønster av patriarkens egen vandring gjennom fremmede land. Den er universell, ettersom løftet til Abraham gjennom hans etterkommere sikter mot alle mennesker. Endelig er den offentlig og almen, ettersom den ikke feirer sin gudstjeneste «bortgjemt» (*in aliquo vinculo*), men for alles åsyn, *in publico loco*.¹²

Til denne gudstjenesten sammenkaller Gud selv gjennom Abraham såvel dennes familie som fremmede. Og når Abraham, patriarken velsignet av Gud, feirer denne gudstjenesten, er han altså en sann «løftets misjonær», en sann kristen misjonær.

Men leser vi nå denne teksten meget nøye, er vi nødt til å konstatere følgende viktige forhold: Luther, som jo alltid insisterte på nødvendigheten av en personlig omvendelse for å nå frelsen, snakker her mindre om omvendelsen til disse hedningene som var invitert til Abrahams gudstjeneste, enn om den guddommelige velsignelse som var lovet patriarken og som i denne gudstjenesten kunngjøres som «evangelium». Og i forbindelse med Abrahams forhold til Lot hevder han til og med at *alle* mennesker har del i den velsignelse som er lovet de troende som lever iblant dem!¹³

Uten at betydningen av den personlige tro på noen måte blir redusert, ser vi her hvordan det å legge hovedvekten på Guds kjærlighet og løfte, eller sagt på en annen måte, hvordan det å gi absolutt prioritet til evangeliet der man ser en refleks av selve Guds «hjerter», åpner for et misjonsperspektiv og for et frelsesperspektiv som strekker seg ut i det uendelige. Her ser vi hvordan Kirken gjennom selve sin eksistens for Luther fremstår som *conservatrix omnium rerum*, «alle tings opprettholder».¹⁴ Vi som tror på Jesus, er vi oss bevisst at vi er, for å bruke en annen av Luthers formuleringer i den samme forelesningen, *veri Atlantes portantes coelum in humeris*, «de sanne Atlanter som bærer himmelen på sine skuldre»?¹⁵

NOTER

1. Gjesteforelesning ved Det Teologiske Menighetsfakultet 7. februar 1984. Oversatt av Dag Wernø Holter.
2. WA 30, 200. (Sitert på norsk etter I. Lønning, *Levende Luther*).
3. På norsk oversettes *missio Dei* vanligvis med «Guds (ut)sendelse». For å ta vare på også den språklige sammenheng mellom dette begrep og «misjon», som på fransk kommer frem ved at ordet *mission* brukes i begge tilfelle, er det latinske begrep gjerne benyttet i oversettelsen. (O.a.)
4. Jfr. W. Grössel, *Die Mission und die evangelische Kirche im 17. Jahrhundert*, Gotha 1879, ss. 85–89.
5. WA 30, 200. Mine uthevinger.
6. WA 15, 32.
7. WA DB 6,3. (Sitert på norsk etter Lønning, *op.cit.*)
8. *ibid*, 6, 9.
9. WA 10 III, 139, 17ff.
10. WA 23, 522f.
11. Juhani Forsberg, *Abraham als Paradigma der Mission in der Theologie Luthers*, in *Lutherische Beiträge zur Missio Dei*, Veröffentlichungen der Luther-Akademie Ratzeburg no 3, Erlangen 1982, s. 113 ff. – For alle de spørsmål den nærværende artikkel kommer inn på kan man også med fordel se James A. Scherer (ed.), . . . *dass das Evangelium rechtschaffen durch die Welt gepredigt werde – Mission und Evangelisation im 20. Jahrhundert – Ein Beitrag aus Lutherscher Sicht*, LWB-Report n° 11–12, Genève 1982.
12. WA 42, 500, 14–17.
13. WA 42, 458, 36–40.
14. WA 44, 610, 5.
15. WA 43, 93, 33–35; jfr. WA 44, 302, 28–30.